

Orð við fremmandum atskoytum í føroyskum orðabókum

Words containing affixes of non-norse origin
in Faroese dictionaries

Marjun Arge Simonsen

Føroya Fróðskaparfelag, handan Á 5, FO-100 Tórshavn, Føroyar.
email: marjunas@setur.fo

Úrtak

Føroyskar orðabøkur eru misjavnar viðv. orðfeingi, – bæði tá ið tað snýr seg um leitorð, samdømi og metamál. Upprunaliga vórðu fá orð við fremmandum atskoytum tikin við í orðabøkum, tí málrøktarliga hava tey ikki verið mett at hava sama virði sum arvorðini. Tó er hetta broytt seinastu árin. Fleiri orð av hesum slag verða sum heild tikin við í orðabøkum, men tó er eingin semja hesum viðvíkjandi. Í hesi grein verður kannað, hvussu nógv slík orð eru í fyra føroyskum orðabókum.

Abstract

Faroese language planning influences the selection of words – both the entry words (*lemma*) and the equivalents in Faroese dictionaries. The puristic trend in language policy has put the editors in a dilemma concerning words of foreign origin and especially words containing affixes of non-Norse origin. This attitude has changed in recent years and this has resulted in a wide vocabulary range in the Faroese dictionaries. It has become evident that there is a tendency to allow a larger number of words containing affixes of non-Norse origin in Faroese dictionaries. The article addresses an analysis of the selection of vocabulary in one monolingual dictionary, two bilingual dictionaries and one multilingual dictionary.

Orðfeingi

Tá ið farið verður undir at gera eina orðabók, má ein og hvør orðabókarritstjórn gera sær greitt, hvat orðfeingi skal vera í bókini. Hetta verður gjørt, annaðhvørt orðabókin er einmálslig ella tvímálslig. Úrvalið má gerast bæði viðvíkjandi leitorðum (*lemma*), samdømmum (*ekivalentum*) og metamáli. Hvussu orðaúrvalið fer fram, er treytað av teirri grundhugsan, ið ritstjórnin hevur. Grundarlagið undir úrvalsarbeiðinum er vanlig málpolitiskt, og tað hevur stóran týðning, hvussu málrøktarligur ella málreinsandi hugburðurin hjá ritstjórnini ella forlagnum er.

Við leitorðaúrvali er tað so, at ávís orð verða vanlig ikki tikin við í móðurmálsorðabøkum og almannaorðabøkum. Tað eru orð, ið verða roknað bert sum talumál (t.d. *danismur*, *anglismur* o.tíl.), yrkorð, ið ikki eru í breiðari almennari nýtslu, bólka-mál (*argotismur*), løtuborin mótaorð o.o. Men alsamt koma nýggj orð upp – antin smíðað, íkomin av sjálvum sær ella av sambandi við onnur mál. Tað setur krøv til eina og hvørja orðabókarritstjórn um úrval, tí neyðugt er at taka støðu til, nær orð er lagað

so mikið at heimamálinum, at tað ljóðfrøðiliga (*fonetiskt*) og formfrøðiliga (*morfologiskt*) kennist heima í málinum.

Summi orð hava verið hildin at vera óheppin í málinum frá málrøktarligum sjónarmiði, og tí hevur hevd verið at taka sum minst av teimum við í orðabøkur. Ein stórir partur av hesum orðum er tað, ið henda grein skal snúgva seg um. Tað eru orð við atskoytum (*affiksum*), ið eru av ónorrønum uppruna. Orðini eru vanlig í talumáli, og einstøk av hesum atskoytum eru vorðin virkin í talumálinum, so at til ber alsamt at nýta tey til nýggja orðagerð.

Ein hevur varhugan av, at sera ymist er, hvussu hesi orð verða handfarin í føroyskum orðabókum av fyrstantíð. Stundum verða tey sáldað frá og stundum viðfarin sum arvordini. Tískil verða nakrar orðabøkur kannaðar fyri, hvussu stórt tal av hesum orðum tær loyva. Fyrst skal verða sagt eitt sindur um málrøkt, og síðan eitt sindur um atskoyti og um málsøguna, ið er knýtt at hesum orðbragdi.

Ymisk sløg av málreinsing

Málreinsing (*purisma*) er ein partur av málrøktini, og hon hevur havt stóran týdning viðvíkjandi orðaúrvali til føroyskar orðabøkur. Kanadiski málgranskarin George Thomas vísir í ástøðiliga verki sínum *Linguistic purism* (1991) á, hvussu purisma kann virka ymisliga í málsskipanini, og tað kann lýsa orsökina til, at orð við fremmandum atskoytum vanligar verða lúkað burtur í góðum skrivligum stíli og í orðabókum. Sambært George Thomas ber til at býta purismu ella málreinsing í 6 bólkar:

1. Fonologisk purisma. T.e. tað at byrgja upp fyri fremmandum ljóðum og ljóðsambondum.
2. Morfologisk purisma. T.e. tað at royna at sleppa undan fremmandum atskoytum og fremmandari bending.
3. Syntaktisk purisma. T.e. tað at royna at sleppa undan fremmandum orðalag.
4. Leksikalsk purisma. T.e. at royna at sleppa undan fremmandum orðum, og í staðin gera orð á heimligum botni.
5. Semantisk purisma. T.e. at royna at sleppa undan beinleiðis tøkutýðingum ella neyðtýðingum.
6. Ortografisk purisma. T.e. ikki at nýta fremmand tekn, men í staðin fáa orðið at hóska til ljóðmyndina hjá heimamálinum.

Seta vit orð við fremmandum atskoytum inn í hesa skipan, kunnu tey fyrst og fremst skipast undir *leksikalska purismu* (4), men síðan, tá ið atskoytini eru vorðin virkin, undir *morfologiska purismu* (2). Harumframt koma hesi orð eisini undir *fonologiska purismu* (1), tí herðingin, ið er eitt fonologiskt fyrbrigdi, á hesum orðum er ónorrøn. Herðingin er nærum altíð á øðrum stavilsi og ikki fyrsta, og er tískil ólík herðingini á arvordunum.

Hvat eru atskoyti?

Atskoyti er orðpartur, ið knýtir seg at høvudsorðpartinum. Atskoyti kunnu lættliga nýtast uttan fyrilit til orðagerð í mæltum máli, og hetta verður gjørt uttan at hugsað verður um, um atskoytið er av fremmandum ella heimligum uppruna, tí atskoyti háttá sær í málinum nærum eins og leys

orð, ið verða sett saman til samansetingar.

Atskoyti hava ikki nakra veruliga merk-
ing í sjálvum sær. Upprunaliga verða at-
skoyti ment frá *autosemantiskum* orðum.
Tað at eitt rótormfem broytist til eitt at-
skoytismorfem er úrslitið av, at morfemið
verður *deleksikaliserað*. T.d. ber til at
greina atskoytið *-heit* aftur til eitt sjálvstøð-
ugt navnorð við merkingini ‘eginleiki,
mynd’ (Berkov, 1977: 166). Deleksikali-
sering er ein drúgv tilgongd, og tí eru mor-
fem leingi á eini miðleið sum hálvatskoyti.

Í stórum tali inn í norskt

Á norskum verða orð við fremmandum at-
skoytum rópt *anbehetelse-* ella *anbeheit-
else-ord*. Orðini eru komin í stórum tali inn
í norskt við beinleiðis sambandinum við
týskt í hansatíðini ella gjøgnum danskt ella
svenskt. “Ikkje alle dessa orda er opphav-
lega nedertyska, men *vi* har fått dei derfrå –
i mange tilfelle rett nok formidla gjennom
dansk og til dels svensk” (Torp og Vikør,
1993: 273). Í Noregi er eisini ósemja um
heimarættin hjá orðunum.

Synkoputíðin

Til at greiða frá, hví orð við hesum atskoyt-
um verða mett at vera óføroysk av málrøkt-
arfólki og tískil ikki heppin at nýta í skrift,
er neyðugt at greiða frá másligu gongdini
síðan synkoputíðina. Synkoputíðin verður
roknað at vera frá ár 500 til 700; tá hendu
alstórar broytingar í øllum málkervinum. Í
synkoputíðini hvurvu eitt nú ymiss atskoyti
í norðurgermonskum, men vórðu verandi í
suðurgermonskum (eitt nú týskum). Hesi
atskoyti hava sostatt ongantíð verið til í
norrønnum. Men orðini eru seinni komin inn

í føroyskt sum tøkuerð. Ein orsök til, at tey
eru í so stórarí nógd í føroyskum, er tann, at
danskir málrøktarmenn týddu ein hóp av
slíkum orðum til danskt seinast í 19. øld.
Orðini vóru komin í so stórum tali inn í
danska málið gjøgnum sterka sambandið
við Týskland, at tað varð mett at vera í
vanda. Tískil varð roynt at varðveita málið
við at neyðtýða meginpartin av týsku orð-
unum í donskum. Tað vóru puristarnir
Eilschow og Schneedorff, ið virkaðu mest
fyri at fáa hetta fram. At danskt var al-
menna málið í Føroyum, hevur so aftur
virkað til, at orðini eru vorðin so nógv í tali
í føroyskum.

Tey forskoyti (*prefiks*), ið hvurvu í
norðurgermonskum í synkoputíðini (tey
knýta seg at navnorðum, sagnorðum og
lýsingarorðum), eru: *an-*, *be-*, *er-*, *for-* og
ge- (< *ga*). Tey eftirskoyti (*suffiks*), sum
hvirvu, eru *-arí* (< *erie*), *-heit* og *-ilsi*
(< *isli*, *-islo*). Tó finnast leivdir av forskoyt-
inum *ge-* í føroyskum í orðunum *granni*
(< *ga-ranni*) og *glógvi* (< *ga-lofan*).

Fleiri av hesum atskoytum eru sum áður
nevnt vorðin virkin í føroyskum talumáli,
serstakliga eftirskoytini *-arí*, *-heit* og *-ilsi*.

Máslig ávirkan uttanefir

Eftirskoytið *-heit* er rættiliga kvæmt í før-
oyskum máli. Í talumáli hevur tað í stóran
mun skúgvað tað norrøna eftirskoytið *-leiki*
til viks. Tað sterka sambandið við lágtýskt í
seinmiðöld hevði eitt nú við sær, at henda
avleiðsluending kom inn í norskt og sum
-hed inn í danskt og gjørdist virkin, t.e. at
hon gjørdist ein partur av málskipanini,
sum tað bar til at gera nýggj orð við. Seinni
kom hon inn í føroyskt og er framvegis

virkin, t.e. vit nýta hana enn at gera orð við, t.d. *bangheit*, *býttheit*, *malsjónskheit*, *ómøguligheit*, *ónærsligheit*, *óreinheit*, *umsetiligheit* o.s.fr. Eisini avleiðsluendingin *-ils* (< da. *-else*) er komin inn í føroyskt úr donskum (hefur uppruna í fornsaksiskum) og er vordin virkin, t.d. *bangils*, *garterils*, *rokils*, *vælsignils*. Somuleiðis er við eftirskoytinum *-arí*; tað er eisini vordið virkið í málinum, t.d. *drekkarí*, *rennarí*, *svínarí*.

Harumframt eru forskoytini *be-* og *for-* komin inn í føroyskt úr lágtýskum um danskt. T.d. finna vit tey í orðunum *be-drøviligur*, *begynna*, *bekenna*, *foretin*, *for-lovaður*, *fordjúpa seg*, *forsova seg* o.s.fr. Forskoytið *for-* er rættiliga virkið, men forskoytið *be-* finna vit bert í tøkuorðum beint úr donskum.

Eisini eru einstøk orð við forskoytunum *an-*, *er-* og *ge-* til í føroyskum talumáli (t.d. *anbefala*, *anfektills*, *anspora*, *erkenna*, *er-kennills*, *gemeinur*, *gellassin*, *gerikti*, *ge-valdigur*), men hesi forskoyti eru tó ikki virkin.

Stíllur o.a.

At orð við fremmandum *for-* ella eftirskoyti verða nýtt heldur enn føroysku arvorðini er bæði ein spurningur um stíl, merking og hjámerking (*konnotatión*). Vit kunnu t.d. bera saman orðini *óreinheit* – *óreinska*, *reinligheit* – *reinleiki* og *forfeingiligheit* – *fáfongd*. Hesi orð verða nýtt í ymsari merking, t.d. verður orðið *óreinheit* nýtt um fólk, ið eru *órein* (t.e. um sálarligar eginleikar), og orðið *óreinska* verður nýtt um eitthvørt, ið ikki er reint, t.e. ‘dálkað’. Men stundum eru orðini heil samheiti, t.d. *kerligheit* – *kærleiki*, *stoltheit* – *stoltleiki*, *tvørheit* –

tvørleiki, *verdigheit* – *virðileiki*. Summum dámar væl hesi orð, tí tey verða hildin at vera meiri fólkslig og minni stirvin, t.d. at nýta orðið *fortelja* í staðin fyri at *sigja frá* ella *vittigheit* í staðin fyri *skemtisøga*. Men mett verður frá einum málrøktarligum sjónarmiði, at ein ikki skal lata hesi *for-* og *eftirskoyti* vera virkin, tí tey eru ikki arvorð. Sum heild verða hesi orð roknað at hava lægri stílvirði enn norrønu arvorðini.

Kanningin

Fyri at finna fram til, hvussu nógv orð við fremmandum atskoytum eru í føroyskum orðabókum, vórðu fyra orðabøkur kannaðar. Fyri at kanningin skal sigja eitt sindur um gongdina og geva eina diakrona mynd av støðuni, fata orðabøkurnar um nærum tvær øldir. Bøkurnar eru:

- J.C. Svabo: *Dictionarium færøense – Færøsk-dansk-latinsk ordbog*. 1966. Tilfarið varð savnað í tíðarskeiðinum uml. 1773-1824. (Leitorð verða kannað).
- J. Jakobsen: *Færøsk Anthologi II – Ordsamling*. 1891. (Leitorð verða kannað).
- H.P. Petersen og M. Staksberg: *Donsk-føroysk orðabók*. Føroya Fróðskaparfelag. 1995. (Samdømi, skilmarking (av dømum og kollokatiónum) verða kannað).
- J.H.W. Poulsen *et al.*: *Føroysk orðabók*. Føroya Fróðskaparfelag. 1998. (Leitorð verða kannað).

Fyri at finna fram til, hvørji grundsjónarmið liggja aftan fyri úrvalið, fari eg framm-anundan at vísa á, hvussu hugburðurin hjá teimum ymsu ritstjórnunum kemur til sjónar í øðrum høpi viðvíkjandi hesum

orðum.

Undangongumaður

J.C. Svabo var tann fyrsti, ið savnaði orð til føroyska orðabók. Grundarlagið undir hansara innsavningar- og skrásetingararbeiði var, at hann vildi varðveita føroyskt tungumál til eftirtíðina, tí hann ivaðist ikki í, at málið fór at verða køvt av donskum. Grundhugsanin er sostatt varðveitingararbeiði, og hetta ger, at verk hansara ikki er regluskipandi (*normativt*), t.e. einki úrvalsarbeiði er gjørt. Hugsast kann tó, at hann hevur latið vera við at taka ov donsk orð við, tí hann var greiður um, at málið var sera ávirkað av donskum (sí niðanfyri). Men verkið man kortini geva eina góða mynd av, júst hvørji orð vóru í brúki í seinnu helvt av 18. øld.

Svabo hevði eina sterka fatan av, hvat ið eitt “reint” mál er; hann fatar føroyskt sum bæði “udartet” og “fordervet”. Hann sigur eitt nú soleiðis í partinum “Om Sproget” í *Indberetninger fra en Reise i Færøe 1781 og 1782*, at

“Den færøske Mundart derimod, som og stammer ned fra Norræna, har saaledes igjennem Tiden udartet, ved Omgang med fremmede, og ved Forsømmelse at skrive i Sproget, at det gamle Sprog nu er næsten uigjendeligt. (...) Naar man vilde tænke paa nogen Forbedring i det færøske Sprog, saa fordervet, som det nu befindes, saa vilde der, efter mine Tanker blive 2 Veje at vælge: enten 1) at bringe det til sin første Reenhed; bringe de gamle manglende nordiske Ord tilbage; udrydde de nye og fordervede, give Sproget, om ikke en nye Udtale, saa dog altid

en nye *Orthographie*; Men hvor mange Rejser maatte ikke, i denne Henseende, gjøres igjennem de islandske *Membraner*, hvorfra denne Forbedring ene kunne hentes? Og end da vilde dette Øjemeed finde de største, ja fast uovervindelige Hindringer. Langt fornuftigere forekommer det mig, 2) om man her vilde stræbe at befordre det danske Sprogs Indførsel i den Reenhed, som det i sildigere Tider har erholdt, og for Eftertiden endvidere vil erholde.” (1959: 265-266)

J.C. Svabo fataði sostatt føroyskt sum eitt mál, ið var farið av kós frá tí upprunaliga norrøna málinum. Annaðhvørt mátti tað endurreisast ella bar til at lata danskt taka yvir.

Orðabók Svabos – t.e. fimm handrit, ið seinni vórðu samanskipað í eitt handrit – kom út í 1966 undir heitinum *Dictionarium færøense – Færøsk-dansk-latinsk ordbog*. Lagt til rættis hevði Chr. Matras.

Tal á orðum við fremmandum atskoytum

Dictionarium færøense varð kannað á tann hátt, at leitað varð eftir orðum við fremmandum forskoytum í sjálvari orðabókini, og leitað varð eftir orðum við fremmandum eftirskoytum í orðaseðlasavninum á Føroyamálsdeildini. Har eru til skjals orðaseðlar orðtiknir eftir seinna liði úr hesi bók. Orðini við fremmandum atskoytum, ið vórðu funnin í *Dictionarium færøense* og orðasavninum, eru hesi:

- Orð við *an*-forskoyti: (3)
- Orð við *be*-forskoyti: (33)
- Orð við *er*-forskoyti: (eingi)
- Orð við *for*-forskoyti: (58)

Orð við *ge*-forskoymi: (eingi)

Orð við *-arí*-eftirskoymi:

(eingi orð funnin í orðasavninum)

Orð við *-heit*-eftirskoymi: (63)

Orð við *-ilsi*-eftirskoymi: (12)

Tilsamans: 169 orð

Ordsamling

Í 1891 kom *Færøsk Anthologi* eftir V.U. Hammershaimb út í tveimum bindum. Bind II er *Ordsamling*, ið Jakob Jacobsen legði til rættis eftir áheitan frá høvundinum. Orðatilfarið byggir fyrst og fremst á tað korpus, sum er í *Færøsk Anthologi I*, men eisini *Sjúrdarkvæði* og *Færøske Kvæder*, ið V.U. Hammershaimb savnaði og skipaði til útgávu, eru grundarlag undir orðatilfarinum.

Jakob Jacobsen verður roknaður sum tann fyrsti málreinsarin í Føroyum, tí hann ger mun á arvorðum og teimum orðum, ið hann roknar fyri fremmand. Hann vil reinsa málið fyri orð av fremmandum uppruna og fáa málið so reint sum møguligt fyri at styrkja tað ímóti donskum árinum. Málsliga endurreisingin skuldi fremjast við at taka gomul orð inn aftur í málið og við nýggjari orðagerð. Hann gjørði í týðingum sínum nógv orð á heimligum botni; stundum hevði hann íslensk orð sum fyrimynd (Larsen, 1993). Hann nemur í innganginum til *Færøske folkesagn og æventyr* í parti III “Lidt om sproget og retskrivningen” við orð við fremmandum atskoytum, ið liva lið um lið við arvorðini og kappast við tey:

“Det færøske sprog er for øjeblikket i en stærk gæringsperiode. På den ene side vrimler det i den dalige tale af ufærøske, navnlig danske ord og vendinger, så man skulde tro,

at sproget med stærke skridt gik sin opløsning imøde; på den anden side er det dog ikke blot muligt, men let overkommeligt i skrift at fremstille et forholdsvis rent færøsk med undgåelse af de fleste i samtaleproget gængse fremmedord. Disse have nemlig som regel ikke (i al fald kun delvis) fortrængt de tilsvarende færøske ord; de bruges i almindelighed side om side med de sidste, ofte ganske i flæng.

Som eksempel på de sidstnævnte forhold kan særlig fremhæves den almindelige vekslen mellem de nyere med forstavelserne “be-“ og “for-“ begyndende ord og de tilsvarende ældre færøske (...)

Nyere navneord på *-heit* ere meget almindelige ved siden af de ældre færøske former (oftest på *-leiki*) eller tilsvarende ord af forskellig stamme; en del af de på *-heit* endende ord have helt fortrængt tilsvarende ældre færøske ord eller former, hvorfor undertiden omskrivninger må benyttes (...)

De bestræbelser, som for tiden gøre sig gældende på Færøerne for at rense sproget og dygtiggøre det til literært brug, og befolkningens tiltagende lyst til at læse gode skrifter i sit eget modersmål ville sikkert bidrage, ikke alene til en standsning i det fremmede ordstof stærke fremtrængen på bekostning af det færøske, men også til udviklingen af en renere sprogform i daglig tale.” (1898-1901: XLI-XLVII)

Eisini nemur hann við henda spurning í greinini “Nogle ord om færøsk samt et forslag til en ny færøsk retskrivning” (1957; varð fyrstu ferð prentað í *Tingakrossi* nr. 20-25 1889).

Tal á orðum við fremmandum atskoytum

Ordsamling varð kannað á tann hátt, at leitað varð eftir orðum við fremmandum atskoytum við at eftirkanna hvørt einstakt leitorð gjøgnum alla bókina (fyri varni má takast fyri skeivleikum). Orðini við fremmandum atskoytum, ið vórðu funnin í *Ordsamling*, eru hesi:

Orð við *an*-forskoymi: (eingi)

Orð við *be*-forskoymi: (7)

Orð við *er*-forskoymi: (eingi)

Orð við *for*-forskoymi: (14)

Orð við *ge*-forskoymi: (eingi)

Orð við *-arí*-eftirskoymi: (eingi)

Orð við *-heit*-eftirskoymi: (eingi)

Orð við *-ilsi*-eftirskoymi: (eingi)

Tilsamans: 21 orð

Málslig vegleiðing

Málreinsingarhugur J. Jacobsens sæst aftur í orðaúrvali og viðgerðini av orðum í *Ordsamling*.

Hann hevur fleiri orð við, sum hava fremmand forskoymi, men hann mælir í greinunum til at nýta onnur orð í staðin. Annaðhvørt skrivur hann “rettere” ella “bedre” og kemur við uppskoti um annað/onnur orð, ella skrivur hann “Jf” (t.e. jævnfór) og kemur síðan við dómum um orð, ið eru arvorð í málinum. Stundum hevur hann eisini hornklombur um alla greinina til at vísa á, at orðið er óheppið, t.d.

begynna (... ...) *begynde*. Jf *byrja, taka (upp, undir, við og med navnef.), seta á samt fara med navnef.

begynnilsi (... ...) *begyndelse*; også begyning. Rettere upphav.

[behaga (... ...) *behage*. Hedder på ret færøsk dáma ella líkjast á]

behalda (... ...) *beholde*. Rettere hava, halda, njóta.

betala (... ...) *betale*. Jf (gjalda og) rinda, rinda aftur.

betýða (... ...) *betyde*. Rettere merkja, meinast við.

bevara (... ...) *bevare*. Rettere goyma, varðveita.

Hesar leiðbeiningar eru tó ikki heilt gjøgnumfórdar, tí hann hevur fleiri orð við fremmandum forskoymum við ongum viðmerkingum. Tað sýnist, sum setur hann ikki leiðbeiningar við tey orð, ið eru so gomul í málinum, at tey hava fingið serfroyska merking, snið ella kunnu fatast sum serfroyskt orðagerð, t.d. *forsvørja*.

M.A. Jacobsen og Chr. Matras

Orðabók, ið er verd at nevna, men sum ikki eru við í hesi kanning, er *Føroysk-donsk orðabók* eftir M.A. Jacobsen og Chr. Matras, ið á fyrsta sinni kom út í 1927-8. Hon varð útgivin aftur í 1961, nógv økt og broytt. Grundarlagið undir hesi bók er eitt nú *Ordsamling* eftir J. Jacobsen. Hesir høvundar stevna longri fram á ta kós, ið eitt nú J. Jacobsen setti út í kortið, t.e. at vanda sær um leitorðaúrvalið, eitt nú við at hava sum minst við av danskligum orðum úr talumálinum. Grundhugsanin er her hin sama – føroyska málið er fyri so nógvari ávirkan uttanífrá – einamest úr donskum – at neyðugt er at verja tað og harumframt endurreisa tað við at reinsa burtur orð av fremmandum uppruna og stimbra málið við at fáa fólk at nýta tey føroysku orðini fyri hesi hugtøk.

Eisini var hugburður Chr. Matras at fremja orðagerð á heimligum botni og at taka gomul orð inn aftur í málið og møguliga geva teimum nýggjan týðning.

Málsligu hugsjónir Chr. Matras koma sera væl til sjóndar í greinini “Hin føroyski málspurningurin og støða hans í norrønum nýreisingarverki”. Eitt nú nemur hann við orðagerð Jóannesar Paturssonar í yrkingini “Nú er tann stundin komin til handa” (1888) í regluni “frá hjartanum sama blóð streymar við *stinni* sum í Noreg á sinni”. Har sigur hann:

“Eingin kann annað enn síggja orðið *stinni* í útsýni bæði aftur í forn málið og fram í tíðina, har føroysk tunga fekk aftur sítt fynduga mæli, aftan á niðurtýsk spilla og føroysk málslig ómegd vórðu ríknar á dyr. Her sýnir Jóannes gamlar og við tí nýggjar vegir til aftur at fetta okkar tungu. Hetta er hansara málsliga bragd. Tann málsliga ómegdin, sum hevði endingina *-lighet* til hala, er mánað niður í klettin.” (1929: 56).

Trupul støða

Onnur sjónarmið hava eisini verið frammi viðvíkjandi orðfeinginum í áðurnevndu bók. Jón Helgason sigur í ummælinum av *Føroyskari-danskari orðabók* 1927-8 eftir M.A. Jacobsen og Chr. Matras eitt nú hesi orð:

“Bogen vil først og fremmest lette tilegnelsen af det færøske skriftsprog. Derimod giver den kun et ufuldstændigt billede af talesproget som det i virkeligheden er, dels fordi flere nydannelser, der gerne er blevet til med tilsvarende ord i islandsk som forbillede og som væsentlig kun hører skriftsproget til, har fundet optagelse, dels og hovedsagelig fordi

talesprogets danske elementer, ligesom i skriftsproget, for det meste udelades. Her er det yderst vanskeligt at trække en grænse, og man vil utvivlsomt kunne bebrejde forfatterne adskillige inkonsekvenser.” (1931:302)

Jón Helgason nemur her júst við ta truplu støðu, ið ritstjórar koma í, tá ið orðabókur eru preskriptivar.

Jóhan Hendrik W. Poulsen ritstjórnaði einum uppískoyti til hesa bók – *Føroysk-donsk orðabók – Eykabind* – ið kom út í 1974. Henda orðabók byggir eisini á ta hevd, ið frammanundan hevði verið.

Donsk-føroysk orðabók

Í 1967 kom fyrsta útgáva av *Danskari-føroyskari orðabók* út. Ritstjóri var Jóhannes av Skarði. Hann var sera málrøktarlíkur og bygdi á sama hugburð sum Chr. Matras. Hann sigur í formælinum, hvat ið er grundhugsanin undir leitorðaurvalinum:

“Hetta er fyrsta heila prentaða orðabók úr fremmandum máli til føroyskt, og sjálvandi ber hon merki av tí.

Málstøðan í Føroyum er tann, at mong orð, sum vanliga verða nýtt manna millum, hava ikki fingið innivist í bókamáli. Tey hava, heilt frá tí at áhugin fyri málinum vaknaði, og farið varð rættiliga undir at arbeiða við tí, verið hildin at vera óføroysk, tó at fólk yvirhøvur nýttu tey. Føroyingar hava so í málstrevinum alla tíðini verið tað, vit kunnu kalla málreinsarar. Tílk orð eru heldur ikki tikin upp í hesa bók (...)” (1967: IX)

Hugburður J. av Skarði er sostatt framhald av teirri kós, ið áður var sett. Bókin varð

endurprentað fleiri ferðir. Í 1977 kom hon út við einum uppískoyti aftast í bókini.

Annar hugburður

Í 1995 kom Donsk-føroysk orðabók út nógv økt og endurskoðað. Høvuðsritstjóri á hesi útgávu er Hjalmar P. Petersen, og hann umboðar ein annan hugburð í málpolitiska rákinum. Hann hevur tikið ein heilan hóp av danismum við sum samdømi ella sum part av skilmarkingum. Tað eru orð, ið annars hava verið roknað sum talumálsorð – eitt nú orð við fremmandum atskoytum –, og sum tískil ikki hava verið nýtt í skrift. Grundhugsan ritstjórans er, at alt, ið sagt verður, er okkara mál og hevur heimarætt í einari almannaorðabók. Tað hevur broytt tað rótfasta álitid á, hvat ið er føroyskt og hvat ið ikki er føroyskt. Hetta er sostatt ein víðgongd broyting frá øðrum orðabókum, tí her verður tað málreinsingar- og endurreisingararbeiðið, ið J. Jakobsen legði lunnar undir fyri øld síðan og sum eftirmenn hansara – M.A. Jacobsen, Chr. Matras, Jóhannes av Skarði og J.H.W. Poulsen hava hildið fram at menna – slept.

Hjalmar P. Petersen sigur kortini í greinini “Innlænt orð í føroyskum”, at tað eru danismur, ið eru so danskar, at tær ikki kunnu roknast sum hoyrandi til føroyskt, men so eru aðrar, ið eru lagaðar so nógv til føroyskt, at tær eiga at verða góðtiknar í skrift. Hann sigur soleiðis:

“Danismurnar eru partur av tí umrødda evninum, men summar danismur eru danistiskari enn aðrar. Tær flagga danskt á fullari stong, og eg fari at loyva mær at stytta tær til DD. Tær eru ofta ógviliga eyðsýndar í talu og

skrift. Talan er um orð sum *beteinkiligheit*, *bekvemmiligheit*, *útfoldilsí*, *útrykksmiddul*, *bedrøvaður* ... Hesi orð kunnu vit sigla aftur-útuttan stórvegis hóvasták. Aðrar danismur eru so vanligar í føroyskum, at tær skulu góðtakast í málinum. Tær eru forføroyskaðar danismur (FD), og eiga at takast við í orðabókum, sum t.d. Móðurmálsorðabókina. Eg hugsí her um orð eins og *mangla*, *klárur*, *frek(k)ur*, *smartur* o.s.fr.” (Petersen, 1995 a: 3)

Vert er her at gáa eftir, at fýra av teimum fimm orðunum, ið H.P. Petersen metir vera ov dansklig til at taka við í orðabókum, eru orð við fremmandum atskoytum, – nøkur teirra hava enntá bæði fremmant for- og eftirskoyti. Av hesum ber móguliga til at hugsa, at sjálvt um H.P. Petersen er víðgongdur í mun til aðrar ritstjórar, vil hann sambært hesi grein ikki fara so langt, at hann vil loyva orðum við fremmandum atskoytum. Tó heldur hann fram í somu grein.

“Aftur aðrar standa og skulu góðtakast í føroyskum. Kanska er *erkennilsí* ein slík. Tað verður altso alla tíðina ein gongd á eggini, og spurningurin er altíð um nær mann fer ov langt, tí eitt lufthol er millum DD og FD.” (Petersen, 1995 a: 3)

Sambært hesum er hugsan H.P. Petersens, at tað eru nøkur orð við fremmandum atskoytum, ið skulu góðtakast í orðabókum, og tað hevur hann eisini víst við sínum orðaúrvali í Danskari-føroyskari orðabók. Kanna vit Danska-føroyska orðabók, verða mong leitorð lýst við orðum, ið kanska

kunnu fatast sum “DD”. Enntá sýnist tá, sum hefur hann “smíðað” fleiri sjálvur, tá ið hann hefur verið í orðaneyð, t.d. *ivaleysheit, løginheit, óstøðugheit, poknutheit, sambæriligheit* og t.d. *kelarí, kínarí, knarrarí, lúrarí, mussarí, narrarí, roparí, trætarí, ýlarí*. Her hefur hann valt orðagerð við at nýta atskoyti við fremmandum uppruna, ið eru virkin í talumálinum, heldur enn at nýta samanseting við *-leiki* ella at nýta lærdar avleiðsluhættir, tá ið orð saknaðust. Enntá hefur hann stundum bert lýst leitorð við slíkum orðum, t.d.

uanstændighed -en, -er ósiðiligheit, ósømiligheit.

Stundum tekur hann orð við fremmandum forskoyti fram um nýggjyrði (*neologismur*) í skilmarkingum, t.d.

personlighed -en, -er persónligheit, persónmenska (...).

Orðavalið í orðabókini stendur rættiliga nógv í andsøgn til tað, sum hann sigur í formálinum til Danska-føroyska orðabók:

“ Áberandi danismur sum eitt nú *hopleysheit* eru ikki tiknar við, tí vit hava tað góða føroyska orðið *vónloysi*. Heilt vanligar danismur sum *forelskaður* hava hinvegin fingið innivist. (...)”

Ein hefur hug at spyrja, hví navnorðið *hopleysheit* er meiri danskligt enn lýsingarorðið *forelskaður*. Orsøkin man heldur vera, at vit ikki hava eitt nóg gott føroyskt samdømi fyri orðið *forelskaður*. Orðini *ásttikin* og *alskhugaður* verða fatað sum heldur forn og skaldslig.

Í aðrari grein “Man vil ikke se noget, som

man ser. Man vil ikke se noget således som man ser det” er hann meira avgjørdur í mun til undannevndu grein. Tó nevnir hann ikki orð við fremmandum atskoytum í dømnum, men nevnir tøkuroð av øðrum slag:

“Skal man imidlertid følge den strenge, færøske purisme, der bærer præg af fundamentalistisk tro, så skal alle fremmedord renses ud af sproget. Leksikografens opgave er dog mere konkret. Han/hun skal lave en ordbog, der er i overensstemmelse med den aktuelle sproglige situation. Derfor bliver han/hun nødt til at tage en del lånord med. Enhver form for kommunikation ville desuden være umulig, hvis disse ord blev renses ud af sproget. Ordbøger må derfor indeholde ord af slagsen *spitari, mikrofon, sex, pedalur, moralur, etikkur* (...)” (1997: 121)

Tal á orðum við fremmandum atskoytum

Donsk-føroysk orðabók varð kannað við at leita í samdønum og samteksti (lýsing av dømum og kollokatiónum) á telduforriti (RiSt) á Føroyamálsdeildini. Orðini við fremmandum atskoytum, ið vórðu funnin í Danskari-føroyskari orðabók, eru hesi:

Orð við *an*-forskoyti: (3)

Orð við *be*-forskoyti: (44)

Orð við *er*-forkoyti: (1)

Orð við *for*-forskoyti: (364)

Orð við *ge*-forskoyti: (7)

Orð við *-arí*-eftirskoyti: (130)

Orð við *-heit*-eftirskoyti: (143)

Orð við *-ilsi*-eftirskoyti: (190)

Tilsamans: 882 orð (endurtøkur íroknaðar)

Í tvímæltum orðabókum ganga summi orð oftari aftur enn í einmæltum orðabókum, tí tey eru samdømi fyri fleiri ymisk leit-orð, – eisini leitorð við fremmandum atskoytum. Tó eru bert nøkur fá av orðunum, ið verða endurtikin ofta í skilmarkingum, t.d. *forherðingur*, ið verður nýtt 17 ferðir í orðabókini, sum oftast sum samdømi. Tað verður nýtt í hesum greinum: *enfant terrible*, *gavstrik*, *gavtyv*, *halunk*, *luks*, *luren-drejer*, *lurifaks*, *luset* (í dømi), *lømmel*, *rævemikkel*, *rævepels*, *røver*, *skalk*, *skurk*, *skælm*, *slyngel*, *synonymi* (í parafrasu). Orðið *forherðingur* man óivað vera eitt rættiliga gamalt tøkuroð. Somuleiðis er við orðinum *lammiterilsi*, ið er stovnurin í orðinum *lammitera* + eftirskoytið *-ilsi* (< lat. *lamentari*, ið merkir ‘gremja seg, kлага’), ið verður nýtt 12 ferðir. Tað verður nýtt sum samdømi í hesum greinum: *ballade*, *fest*, *komedie*, *komers*, *larm*, *leben*, *postyr*, *rabalder*, *rummel*, *spektakel*, *støj*, *tabernakel*. Hóast orð verða endurtikin, gevur talið eina fatan av tí sera stóru nýtsluni av slíkum orðum í hesi orðabók.

Tó kann ein undrast á, at hesi talumáls-orð ikki eru við: *anbefala*, *anfall*, *anføra* (el. *føra an*), *anganga* (el. *ganga an*), *angrípa*, *annám*, *anle(i)ðningur*, *anmelda*, *ansøkja*, *beundra*, *belisin*, *belevin*, *besyndarligur*, *beteinkiligur*, *bevístleysur*, *erkenna*, *gevaldigur*, *gebrokkin*, *gelassin*, *gerikti*, *ógemeinur*, *dølskheit*, *ófantaligheit o.o.*

Hetta vísir, hvussu trupult tað er at vera reglufastur í orðaúrvali, sjálvt um ein heldur seg hava eina rættiliga greiða støðu við-víkjandi orðfeingi. Stundum eru orðini markað sum talumálsorð (t.lm.), t.d. orðið *kerligheit*.

Føroysk orðabók

Í 1998 kom stóra verkið *Føroysk orðabók* út. Hetta var fyrsta føroyska einmálsorðabók. Henda bók byggir eisini á ta málkós, ið áður hefur verið. Aðalritstjóri er Jóhan Hendrik W. Poulsen, professari, ið eisini hefur verið formaður í málnevndini. Hansara málrøktarkós hefur verið eitt framhald av teirri kós, sum J. Jakobsen, Jákup Dahl og Chr. Matras settu út í kortið.

Øll árin (1985-1997), ið J.H.W. Poulsen sat sum formaður í málnevndini, hefur hann ongantíð dult fyri, at Føroyska málnevndin hevði sum sína fremstu uppgávu at verja málið. Hann hefur verið ein av forsprákarunum fyri lærdari orðagerð. T.e. at ein í orðagerð kann nýta avleiðsluhættir, ið hava verið virknir í málinum fyrr. J.H.W. Poulsen nýtir triggjar hættir at skapa nýtt orðatilfar: 1) at geva gomlum, ofta hálv-gloymdum orðum nýggja merking (t.d. *(ó)gegnigur* fyri *(in)habil*, *bingja* fyri *kontainer*) 2) tøkutýðing, t.e. at týða fremm-andaorðið, og er tað samansett, tá ofta lið fyri lið (t.d. *flogbóltur* fyri *volleyball*; av lat. *volare* ‘flúgva’ og en. *ball* ‘bóltur’) og 3) at gera nýggj orð, annaðhvørt við samanseting ella avleiðslum, ið hava verið virknar í málinum áður, (t.d. *bleðil*, *semil*, *telda*, *bulald*). Stovnurin í kvennkynsorðinum *telda* ‘computer’ er navnorðið *tal* + avleiðsluendingin *-iþó* (-iþo), ið *virkar i-um-ljóð* (*a > e*) + *endingina* a (sbr. *dalur* – *deld*).

J.H.W. Poulsen hefur tann hugburð, at tað hefur stóran týðning at halda lív í hesum endurnýggjanarhátti, tí sleppa vit honum av hondum, kann vandi bráðliga vera

fyri, at fremmandaorðini verða so mong í tali, at tey fara at seta ov grefligan dóm á málheildina. Eisini er ein fyrimunur, at hesi orð ofta eru gjøgnumskygdari enn mong av teimum fremmandu. Ljóðstøðuliga (*fonotaktiskt*) samtykkja tey eisini betur við málið. Hansara hugsan er, at tað er tann skipaða og vandna málrøktin, ið hevur gjørt, at vit í dag eiga eitt so sjálvstøðugt mál.

Í *Orðafari*, ið er málagnid hjá Føroysku málnevndini, hevði J.H.W. Poulsen ráðgeving um góðan málbud, vísti á málspillur, eitt nú í bløðum og loftmiðlum, og kom annars við ráðum um, hvussu ein kann vanda sær um málið. Í *Orðafari* finna vit dømi um, hvussu hansara hugburður viðvíkjandi orðum við fremmandum atskoytum er. Hann hevði javnan listar við orðum á aftastu síðu á *Orðafari*, og teir benda á, at hann mælir frá at nýta hesi orð. Í hesum listum verður víst á, hvussu ein í staðin fyri orð, ið verður mett at vera ov danskligt, kann seta eitt føroyskt, t.d. í *Orðafari* nr. 24 (febr. 1991), har ið heilt greitt verður mælt frá at nýta trý orð við fremmandum atskoytum:

fornuftigur > skilagóður
fordeilur > fyrimunur
forstýra > órógva, ónáða, gera ónáðir

Annað dømi er nýkomna orðið *umsetiligheit*, ið fjølmiðlar og politikarar hava nýtt nógv í sambandi við sölukvotur; her hevur *Orðafar* eina greiða støðu:

”Gævi, at onkur dugdi so frægt sum at mána ”umsetiligheitina” so djúpt niður í helluna á Tinganesi, at hon ongantíð fekk høvdið uppundan aftur!” (*Orðafar* nr. 41/des. 1995).

Eyðsæð er, at J.H.W. Poulsen mælir frá at gera ov nógv av at nýta orð við fremmandum atskoytum.

Tal á orðum við fremmandum atskoytum

Føroysk orðabók varð kannað við at leita ígjøgnum leitorðalistan á telduforriti (RiSt) á Føroyamálsdeildini. Orðini við fremmandum atskoytum, sum vórðu funnin í Føroyskari orðabók, eru hesi:

Orð við *an*-forskoymi: (3)
Orð við *be*-forskoymi: (12)
Orð við *er*-forskoymi: (eingi)
Orð við *for*-forskoymi: (96)
Orð við *ge*-forskoymi: (3)
Orð við *-arí*-eftirskoymi: (20)
Orð við *-heit*-eftirskoymi: (24)
Orð við *-ilsí*-eftirskoymi: (85)

Tilsamans: 243 orð

Er orð markað sum talumál (tlm.), er henda marking ein ábending um, at mælt verður frá at nýta orðið í vandaðum máli (Formæli bls. 9). Orðini við fremmandum atskoytum, ið hava hesa marking, eru 56 í tali: *bedrøviligur*, *begynna*, *begynnilsi*, *begynningur*, *bekvemmur*, *beskeð*, *beskeðin*, (*besnissadur*¹), *bestilla*, *betala*, *óbekvemmur*, *forelskadur*, *forkøla*, *forlata*, *forláttilsi*, *forliptur*, *formana*, *formaning*, *forstýra*, *forstýraður*, *forstýrisligur*, *forsvar*, *forsvara*, *forsøma*, *fortala*, *fortelja*, *fortreð*, *ógemeina*, *ógemeinur*, *forligheit*, *klókheit*, *líkheit*, *meinigheit*, *óreinheit*, *rummiskheit*, *sannheit*, *sáligheit*, *ússaligheit*, *ærligheit*, *øvrigheit*, *begynnilsi*, *forláttilsi*, *garterilsí*, *hendilsí*, *lammilsí*, *lammiterilsí*, *njótilsi*, *regerilsí*,

rokilsí, rúilsí, stýrilsí, tuskilsí, túsnilsí, uggilsí, upplivilsí, uppstandilsí og verilsí.

Málrøktarhugsan aðalritstjórans endurspeglast í leitorðaúrvalinum í Føroyskari orðabók, men tó eru rættiliga mong orð við fremmandum atskoytum við sum leitorð. Avgjørt hevur verið at marka ein part av teimum sum talumál, eitt nú fyri at vísa á, at tey ikki eru heppin at nýta í vandaðum máli. Ein orsök til rættiliga høga talið á hesum orðum í orðabókini kann vera, at mong av teimum eru so vanlig í talumáli, at ringt er at sleppa uttan um tey, og summi hava eisini fingið serføroyska merking. Stundum eru orðini eisini føroysk orðagerð og eru tískil ikki beinleiðis at fata sum danismur. Eyðsæð er, at roynt hevur verið at laga seg til kravið um at loyva fleiri talumálsorðum í skrift.

Vert er at nevna, at fleiri av orðunum bæði hava fremmant forfesti (for-) og eftirfesti (-ilsí), t.d. *forargilsí*. Summi orð ganga aftur sum seinni líður í fleiri orðum. *-ilsí*-eftirskoytið er kvæmt í málinum, og tað sýnist ikki, sum so nógv fyrivarni hevur verið tikið viðvíkjandi tí at skráseta orð við hesum eftirskoyti, tí tey eru mong í tali í orðabókini.

Hóast rættiliga mong orð við fremmandum atskoytum eru í Føroyskari orðabók, er alstórir munur á Føroyskari orðabók og Danskari-føroyskari orðabók, sjálvt um tað er sama forlag, Føroya Fróðskaparfelag, ið er útgevandi. Tað er eyðsæð, at H.P. Petersen nærur tekur orð við fremmandum atskoytum fram um arvorðini. Tað er av teirri orsök, at honum líkst best á talaða málið, t.e. tað søguliga sjónarhornið hevur ikki nógv at týða, og hetta sæst sjálvandi aftur í orða-

úrvalinum. Tó ber til at siga, at støða H.P. Petersens ikki er nóg greið, tá ið tað snýr seg um, hvar markið skal ganga.

Rákið

Týðiligt er, at sum frá líður fáa fleiri orð við fremmandum atskoytum innivist í orðabókunum. Ein orsök kann vera tann, ið Björn Hagström professari nemur við í ummæli sínum av *Føroyskari orðabók*:

“Med hänsyn til den ovan berörde språkliga purismen kan man märka en attitydförskjutning i den ovan recenserade FO. Färingarnas modersmål har under det gångna seklet utvecklats till ett modernt skriftspråk, ett nyanserat uttrycksmedel med ett rikt ordförråd. Härtill har bidragit en intensiv språkvård, flitig litterär verksamhet, översättningar från främmande språk, utarbetande av ordlistor över skilda ämnesområden, författande av skrifter inom olika vetenskapsgrenar. Trots det ständigt närvarande hot som danskan utgör mot den “rena” färöiska, som språkmedvetna färingar önskar, känns det nu mindre angeläget att följa en sträng puristisk linje i registrerandet av det färöiska språket. Många integrerade danismer accepteras, åtskillige nyord har godtagits och blivit en naturlig del av vokabulären, en mängd internationella främmande ord har inlemmats i ordförrådet.” (2000: 150)

Óivað er tað so, at vit eru ikki so nógv á varðhaldi longur sum J. Jakobsen var, tí mál okkara er ment so nógv seinastu 50 árin.

At taka samanum

Eyðsæð er, at rákið er tann vegin, at flest talumálsorð skulu kunna nýtast í skrift.

Men júst hvar ið markið skal ganga, er eingin semja um, og tað ger tað trupult. Annar parturin heldur aftur og tekur orð inn í orðabókurnar hóvligari, og hin parturin er meiri fríur til at skráseta nærum øll orð, sum eru í mæltum máli. Tað hevur sostatt tikið seg upp ein tvíbýtt málpolitisk kós í orðabókunum viðvíkjandi orðfeingi. Hetta kann gera tað trupult hjá brúkarunum, serstakliga honum, sum vil vanda sær um málið.

Gongdin er tann vegin, at fleiri orð við fremmandum atskoytum skulu góðtakast sum partur av orðfeinginum, sum hevur heimarætt í orðabókunum. Men kanningin vísir, at spenningur er um spurningin viðvíkjandi hesum orðum, og torført er at finna eina samleidd. Eyðsæð er, at orðaúrval er ein partur av orðabókastarvinum, ið gerst alsamt truplari, tí ikki er lætt at finna markið millum tey orð, ið skulu góðtakast ella ikki.

Aðalspurningurin er, um orðabøkur skulu vera eitt amboð í málrøktini (t.e. *preskriptivar*), ella tær skulu lýsa málið, sum tað er (t.e. *deskriptivar*). Í Føroyum hevur verið vanligt, at orðabøkur eru preskriptivar, t.e. at tær seta upp eina reglu (*norm*) fyri, hvat er “rætt” ella ikki, bæði viðvíkjandi orðfeingi, bending, herðing, stillagi o.s.fr. Royndir hava aðrastaðni verið gjørdar at gera reint deskriptivar orðabøkur, ið bert lýsa málið, sum tað er, men tað hevur víst seg, at trupult er at gera orðabøkur, uttan at halda seg til eina ávísa reglu.

Niðurstøða

Orðaúrval er trupult, ikki minst, tá ið orðabøkur verða nýttar sum eitt amboð í málrøktini. Í føroyskum hevur altíð kunnað

borið til at hava ein góðan málsligan stíl í skrift, men í talumáli eru nógvar danismur og orð við fremmandum atskoytum. Her er ikki nógv broytt síðan á døgum J. Jakobsens, tó at málið er ríkað almikið og í stóran mun ment, so at til ber at samskifta á góðum máli um nærum øll viðurskifti.

At so mong orð við fremmandum atskoytum koma við í orðabókurnar – eisini í Føroyska orðabók – er uttan iva av teirri orsök, at roynt hevur verið at slaka við tí ov strongu málrøktarligu kósini og loyva fleiri av hesum orðum í skrift; í øðrum lagi er orsökkin, at summi av hesum orðum kunnu roknast sum serføroysk orðagerð, – samdømi finnast ikki í donskum, t.d. *forbiðin*, *forbøllaður*, *forpøstur*, t.e. summi av hesum orðum eru ikki beinleiðis tøkuroð. H.P. Petersen hevur roynt at gera eina orðabók við tí grundhugsan, at størsti parturin av orðfeinginum eigur heimarætt í orðabókum. Henda kanning vísir, at tað er trupult av vera beinstevndur – eisini við hesi grundhugsan, tí tað er ein rúgva av orðum við fremmandum atskoytum, ið eru vanlig í mæltum máli, sum ikki eru at finna í hesi orðabók.

Orðini hjá Jóni Helgasyni (1931) siga júst frá tvístøðuni hjá orðabókaritstjórum: “Her er det yderst vanskeligt at trække en grænse, og man vil utvivlsomt kunne bebrejde forfatterne adskillige inkonsekvenser.”

Aðrar orðabøkur

At enda skal verða sagt, at henda kanning ikki kann geva eina fullfíggaða mynd av rákinum, tí aðrar orðabøkur kundu verið kannaðar, t.d. *Føroysk-donsk orðabók* eftir

M.A. Jacobsen og Chr. Matras (Føroya Fróðskaparfelag 1961), *Eykabindið* til undannevndu bók eftir J.H.W. Poulsen (Føroya Fróðskaparfelag 1974) og *Ensk-føroysk orðabók* eftir Jóhannes av Skarði (Føroya Fróðskaparfelag 1984), *Ensk-føroysk orðabók* eftir Annfinn í Skála et al. (Stiðin 1992) og *Donsk-føroysk orðabók* eftir Annfinn í Skála et al. (Stiðin 1998).

Heimildir:

- Berkov, V. 1997. *Norsk ordlære*. Oslo.
- Hagström, B. 2000. Den färöiska "Modermålsordboken". *Scripta Islandica*. Uppsala.
- Hammershaimb, V.U. 1981. *Færøsk Antologi* 1-II. København.
- Helgason, J. 1931. Anmälan. Särtryck. *Arkiv för Nordisk Filologi*, bd. XXXXVII. Lund.
- Jakobsen, J. 1891. *Færøsk Antologi* II. København.
- Jakobsen, J. 1898-1901. *Færøske folkesagn og aeventyr* (Inngangurin). København.
- Jakobsen, J. 1957. *Greinir og ritgerðir*. Tórshavn.
- Jacobsen, M.A. og Matras, Chr. (ritstj.). 1961. *Føroysk-donsk orðabók*. Tórshavn.
- Larsen, K. 1993. Hin fyrsti málreinsarin. *Málting* 3/93.
- Matras, C. 1929. Hin føroyski málspurningurin og støða hans í norrønum nýreisingarverki. *Varðin*, 9. bd. Tórshavn.
- Orðafar* nr. 24. 1991. Tórshavn.
- Orðafar* nr. 41. 1995. Tórshavn.
- Petersen, H.P. 1995a. Innlænt orð í føroyskum. *Málting* 1/95. Tórshavn.
- Petersen, H.P. 1995b. *Besnissaður*. *Málting* 2/95. Tórshavn.
- Petersen, H.P. 1997. Man vil ikke se noget, som man ser. Man vil ikke se noget således som man ser det. *LexicoNordica* 4. Oslo.
- Petersen, H.P. og Staksberg, M. (ritstj.). 1995. *Donsk-føroysk orðabók*. Tórshavn.

- Poulsen, J.H.W. (ritstj.). 1974. *Føroysk-donsk orðabók*. *Eykabind*. Tórshavn.
- Poulsen, J.H.W., Simonsen, M., Jacobsen, J. í L., Johansen, A. og Hansen, Z.S. (ritstj.). 1998. *Føroysk orðabók*. Tórshavn.
- Skarði, J. á 1967. *Donsk-Føroysk Orðabók*. Tórshavn.
- Skarði, J. á 1977. *Donsk-Føroysk Orðabók*. (2. útgáva við uppiskoyti). Tórshavn.
- Skarði, J. á 1984. *Ensk-Føroysk Orðabók*. Tórshavn.
- Skála, A. í, Jacobsen, H., Mikkelse, J. og Wang, Z. 1998. *Donsk-Føroysk orðabók*. Tórshavn.
- Skála, A. í, Mikkelsen, J. og Wang, Z. 1992. *Ensk-føroysk orðabók*. Tórshavn.
- Svabo, J.C. 1959. *Indberetninger fra en Reise i Færøe 1781 og 1782*. København.
- Svabo, J.C. 1966. *Dictionary of Faroese - Faroese-Danish-Latin Dictionary*. København.
- Thomas, G. 1991. *Linguistic Purism*. London & New York.
- Torp, A. og Vikør, L.S. 1993. *Hovuddrag i norsk språkhistorie*. [Oslo].

Óprentaðar heimildir:

- Orðaseðlasavnið*. Føroyamálsdeildin.
- RiSt* (Ritstjórnarforrit). Føroysk orðabók og Donsk-føroysk orðabók. Føroyamálsdeildin.
- Simonsen, M.A. 2001. *Leitorðaúrval við serligum atliti at orðum við ónorrønum atskoytum*. Próvtøkuuppgáva í orðabókaførði. Føroyamálsdeildin

Tøkk

fyrir viðmerkingar og rættlestur: Jóhan Hendrik W. Poulsen og Marius Staksberg.

- 1 Lýsingarorðið *besnissaður* verður ikki mett at vera orð við *be*-forskoymi, men verður hildið at vera komið av enska orðinum *business* (Petersen, 1995 b: 3).